

Wiljo Oosterom

Een sluier van zand

Voor Maamma Kebbél
de moeder

Iedere gelijkenis van personages in deze roman met personen uit de
werkelijkheid berust op toeval.

Omslagontwerp Bureau Beck
Omslagfoto Wiljo Oosterom

© 2011 Wiljo Oosterom en
Uitgeverij Wereldbibliotheek bv
Spuistraat 283 · 1012 VR Amsterdam

www.wereldbibliotheek.nl

ISBN 978 90 284 2344 2

Zwart-wit

Zonder afscheid te nemen, vertrekken Hammadi en ik de volgende morgen naar het dorpje met de oeroude lemen moskee. Ik kijk naar de man naast mij: zijn blik op de weg, zijn handen stevig aan het stuur, het is vertrouwd maar ook vreemd. Dan val ik terug in mijn overpeinzingen, mijn éénvrouwgesprekken.

De moskee waar we zeven dagen geleden waren om het huwelijk voor te bereiden met de imam, het enorme bouwwerk van riet en leem, heeft vier ingangen, voor elke windstreek één. De ingangen zijn zo laag dat je er alleen op je hurken door kunt, ik vraag mij af hoe ik dat straks met die enorme wijde en lange rokken van meters en meters stof moet doen zonder mijn enkels te tonen en zonder languit in de moskee te belanden. Ondanks mijn vrees moet ik even grinniken, om de schok die het zal geven een tubaak languit in de moskee te zien liggen, waar vrouwen onzichtbaar moeten blijven.

Hammadi kijkt opzij en werpt me een goedkeurende blik toe die zoveel wil zeggen als 'binnenpretjes?' Ik vertel hem mijn visioen, hij lacht even en keert dan weer terug naar zijn eigen gedachten.

De mijne gaan naar het islamitische huwelijk dat straks gesloten wordt. Naar de moskee die een sfeer van rust, kracht, en overdenking uitademt maar vooral van eeuwigheid. Nooit eerder heeft een godshuis waar dan ook in de wereld een vergelijkbare overweldigende indruk op me gemaakt.

Heimelijk voer ik in mijn hoofd een gesprek met Hammadi, ik vertel hem dingen die in mijn gedachten wonen.

Vandaag om twee uur wordt ons islamitisch huwelijk voltrokken: een wit en een zwart touw wordt dan met een stevige knoop verbonden met elkaar. In de aanwezigheid van mannen met vele knopen in hun touw. Jij hebt beloofd dat ik de laatste knoop in je levenstouw zal zijn zolang ik leef. Maar zul jij in jouw positie de druk aan kunnen? Zul jij in minder goede tijden de verleiding kunnen weerstaan? Hoe zal ik straks mijn positie als tweede vrouw innemen? Zullen de vrouwen van mij, een vreemde, lelijke, witte eend in de bijt, gaan houden? Zullen zij hun geheimen met mij delen? Mijn onzekerheid groeit, en dat zou je moeten weten. Steeds vaker kom ik in conflict met het Afrikaan zijn, met de Peultradities en mijn blanke zelf. Ik wil meedenken, antwoord krijgen op mijn vragen. Mijn eigen besluiten nemen, soms alleen zijn en soms juist samen. Zal ik wennen aan de regels? Ook op de lange termijn? Nu ben ik verantwoording en gehoorzaamheid verschuldigd aan jou, en aan je moeder en je broer tijdens jouw afwezigheid. Zelfs aan je eerste vrouw. Zal ik met achting en vriendschap met haar kunnen omgaan? Hoe zal het voelen mijn man te delen, een gebruik dat in mijn cultuur wordt veroordeeld? Gelijke rechten, eerlijk delen; het klinkt redelijk, zij is immers de moeder van jouw kinderen, zij heeft de oudste rechten. Ik zou er zo graag met je over willen praten, deze gevoelens met je delen, samen naar oplossingen zoeken. Maar daar is het nu te laat voor, het besluit is genomen.

Buiten in een klein hoekje, het enige wat een beetje schaduw biedt, zit ik te luisteren naar het gebed en de zang van de mannen binnen. Huwen, knopen is een mannenaangelegenheid.

Hammadi heeft mij het plekje in de schaduw gewezen zodat ik hen kan horen en me een beetje betrokken kan voelen. Het monotone gebed in het lemen huis gaat over in een ge-

sprek. Een levendig gesprek, dat steeds heftiger wordt.

Er is al zo veel besproken, de afgelopen weken dat ik mij afvraag wat er nu nog mis zou kunnen gaan. Vreemd dat ik gelijk moet denken dat er iets mis zal zijn? Hammadi is zorgvuldig te werk gegaan. Waar is mijn overtuiging dat we het goede besluit hebben genomen? Ik schud zo wild met mijn hoofd, dat het sjaaltje dat ik om mijn haar heb gebonden, door de lucht vliegt en de ingevlochten kralen rinkelend in de ruimte dansen. Plotseling is het stil.

Hammadi komt naar buiten en fluistert: ‘Sokhna, *jehen.*’ We gaan. In een seconde staat mijn wereld op zijn kop. We gaan?

Gaat het niet door?

Ik probeer snel op te staan, maar door het lange zitten en de hitte zijn mijn spieren in de knoop geraakt. Strompelend kom ik overeind en loop op een draffe achter hem aan. Zonder uitleg te vragen, volg ik hem het erf af richting auto.

In de auto, die een klein stukje eigen wereld voor mij betekent, verandert mijn gedweeheid in een koortsachtige boosheid. Alle spanning, alle onbeantwoorde vragen zoeken een uitweg. Vluchten wil ik, weg van alles. Uitstappen, de deur dichtsmijten en alle woede uitschreeuwen. Maar ik blijf zitten, trillend, vol tranen van boosheid. Met gedachten die door en over elkaar rollen, zit ik als een houten pop naast Hammadi. De jeep dendert over kuilen en hobbels. Ik moet me goed vasthouden om niet tegen het dak of door de ruit te vliegen. Vragen of het iets rustiger kan, waag ik niet. Met piepende remmen en opstuivend zand komt de jeep onder een grote dikke boom tot stilstand.

‘Uitstappen!’ gebiedt Hammadi. Hij pakt een matje van de achterbank smijt dat op de grond in de schaduw onder de boom. ‘Zitten.’

Verbluft ga ik gehoorzaam zitten.

‘Zeg het maar,’ zegt hij dan. Hij snuift bij ieder woord hoorbaar door zijn neus. Ik voel zijn ingehouden woede.

Met verbijstering kijk ik naar zijn grote boze ogen, het op en neer gaan van zijn neusvleugels. Voor één seconde vergeet ik mijn eigen razernij. ‘Zeg het maar,’ herhaalt hij sissend.

Hier heb ik de laatste dagen op gewacht en gehoopt, om gesmekt. Ik wilde het uitspreken, alles wat mij bang, onzeker en boos maakt. Niet alleen boos, soms zelfs razend. En nu, nu ik het mag zeggen, kan ik de woorden niet vinden. Mijn hoofd is leeg, alle gedachten lijken verdwenen. Ik ben als een spons vol tranen, als je me aanraakt rollen ze eruit. Maar daar heb ik hier geen last van, hier zal ik niet zo gauw aangeraakt worden. Dat past niet. Een Peul toont zijn emoties niet. Die houd je in bedwang, je toont je kracht. Mijn handen graven door mijn haar en haken in de strak gevlochten vlechtjes, de sjaal is verdwenen. Het geluid van de kralen geeft mij, vreemd genoeg, moed.

‘Je hebt voor mij gekozen, een tubaak, geen Peul. Ik dacht dat het vuur op de dag voor ons knopen alles achter mij had verbrand, dat de dagen van afzondering mij hadden gereinigd, dat ik met een schone Afrikaanse lei dit nieuwe leven zou beginnen, maar dat is niet zo.’ Ik hap naar adem om alle verzwegen, brandende woorden uit te storten in een waterval. Hammadi te vertellen van alle uren van eenzaamheid, van het alleen zijn als blanke, als vreemdeling, van uitleg willen hebben en antwoord op mijn vele vragen. Hem vertellen hoe moeilijk het is deze dagen van trouwen, van knopen, te beleven zonder mijn kinderen, mijn familie, zonder mijn vrienden. Deze gedachte zorgt ervoor dat ik terugkeer naar mijn hoofd, dat mijn boosheid oplaait als een vuur in een windvlaag. Dwars daardoorheen hoor ik Hammadi’s stem. Niet luid en gebiedend, want dan zou ik hem niet gehoord hebben,

maar zacht, bijna onzeker. Een geluid dat ik niet ken. Verdwaasd klapt mijn mond dicht. Ik draai mijn gezicht naar hem toe en kijk hem afwachtend aan.

‘Sokhna, ik weet het niet meer. Het is te moeilijk. Help mij, *Yafoo*, sorry, voor alle pijn, voor je eenzaamheid, maar help mij.’ Stil kijkt hij mij aan, zijn ogen zijn groot en boos maar ook vochtig. Handen wringend spant hij zich tot het uiterste in om zich te beheersen. Dan begint hij met zachte stem uit te leggen: ‘God wil van mij dat ik hem liefheb bovenal. Dat ik mijn vrouwen en kinderen liefheb. Dat ik voor hen zorg en hen bescherm. Hoe kan ik jou beschermen als jij in alle vrijheid je eigen beslissingen wil nemen in deze voor jou nieuwe wereld met voor jou onbekende gevaren?’ Hij kijkt nadenkend, weegt zijn woorden maar verwacht kennelijk geen weerwoord. ‘De islam,’ gaat hij verder, ‘wil dat ik vijf keer per dag met aandacht bid, dat ik de ramadan, de vastenmaand eerbiedig, dat ik, als het voor mij mogelijk is, één keer in mijn leven naar Mekka ga. Dat ik mijn vrouwen en kinderen zal brengen tot de islam. Toch eerbiedig ik jouw geloofsovertuiging.’

De imam wil ons knopen volgens de regels van de moskee. Dat betekent dat jij niet in de moskee zult zijn tijdens de bevestiging van ons huwelijk, dat jij later van mij zult horen wat de bruidschat is en wat de regels voor ons huwelijk inhouden. Deze eeuwenoude moskee weg van ons dorp en de gemeenschap is de enige die een binnenring voor vrouwen heeft en waarvan de imam na een urenlange dialoog bij hoge uitzondering toestaat dat het luikje open is op de plek waar jij tijdens de ceremonie, zult zitten, zodat je de imam en mij kunt zien.’ Hij kijkt even op, zijn ogen staan vermoeid alsof hij nachten weinig heeft geslapen. Misschien is dat ook zo. Misschien heb ik dat tot mijn schaamte niet opgemerkt. ‘Mijn cultuur ver-

wacht dat ik dit respecteer,' gaat hij verder, onwetend over wat ik zojuist heb bemerkt, 'maar ik wens ook jouw cultuur te erkennen, en het vraagt al mijn inventiviteit om daarmee niet in strijd te komen. Ik kom voortdurend in conflict met de gebruiken van mijn stam, mijn familie, mijn volk en soms zelfs met mijn geloof in God.'

Er valt een stilte. Afwachtend kijk ik naar hem, ik probeer zijn blik te vangen. Hij zit daar met zijn handen gevouwen in zijn schoot en zijn blik naar de grond gericht, zich schijnbaar onbewust van mijn aanwezigheid. Ik heb de indruk dat hij dit niet aan mij, maar aan zichzelf vertelt. Ik weet niet hoe ik hierop in moet gaan. Ik zou hem willen troosten, geruststellen. Ik zou willen zeggen: vertrouw maar op onze liefde voor elkaar. Maar dat zeg ik niet. Dat durf ik niet. Niet tegen Hammadi. Zelfs niet tegen de Hammadi die ik nu zie.

'Dan zijn er nog de familie en mijn vrienden,' gaat hij zachtjes verder, 'die vragen om uitleg, die begrip eisen voor hun leefwijze. Zij verwachten dat jij mijn eerste vrouw bijstaat in de zorg voor mijn moeder, voor de kinderen en voor het erf. Dat jij haar helpt bij de ontvangst van de gasten. Misschien,' gaat hij aarzelend verder, en ik moet me inspannen om hem te verstaan, 'zijn de eisen van mijn stam wel het zwaarst. Zij hebben recht op mij, op mijn onkreukbaarheid, mijn inzet, mijn betrouwbaarheid, mijn aandacht en ondersteuning voor hun zware leven. Ik ben geboren en opgegroeid in dienst van mijn volk. Zij verwachten van mij dat ik knoop met een vrouw van dezelfde stam, van dezelfde familie. Zij verwachten dat ik minstens vier vrouwen knoop om me te verzekeren van vele zonen. Zij verwachten dat ik mijn tweede vrouw achterlaat op mijn erf onder de hoede van mijn moeder, mijn broers en mijn eerste vrouw, tijdens mijn reizen langs de gebieden waar ik mijn taak als leider en adviseur van ons volk zal uitoefenen.'

Hij gaat verzitten en kijkt me aan alsof hij mij nu pas opmerkt. Dan zegt hij: ‘En daartegenover staat wat jij van mij wilt. Ik weet het. Jij past je aan, ik weet dat je het doet uit respect voor mij, voor mijn familie, mijn dorp en mijn volk. Ik ben er dankbaar voor. Ik weet wat een gevecht je met jouw karakter, je hang naar vrijheid en onafhankelijkheid moet leveren. Ik ken jou zoals je leeft in Europa. De erkenning die je daar krijgt, de waardering die de dove kinderen en hun ouders hebben voor je werk, de plek die je daar verworven hebt: zo verschillend van jouw leven hier.

Daarom Sokhna, zeg het maar...’

Mijn woede is weg. Bescheiden kijk ik naar de grond als ik zeg: ‘Steeds meer dingen ga ik begrijpen, maar soms wil ik het niet, bang dat het een volgende aanpassing van mij vraagt. Toch wordt het zachter vanbinnen.’ Ik kijk naar Hammadi, de man met wie ik ga knopen.

‘Zal de knoop houden?’ vraag ik zachtjes.

‘Sokhna, ik ben sterk, sterk genoeg voor ons beiden, een knoop die ik gelegd heb, zal nooit losraken hoe oud het koord ook wordt. Het zal slijten, misschien zijn glans van nieuwheid verliezen, maar het zal een mooi oud koord worden, eentje van waarde. De knoop zal niet losschieten, ik zal dat niet toestaan.’

Dit is de man die ik ken, de man van wie ik ben gaan houden.

Ik drink zijn woorden om ze op een veilig plekje in mijn ziel te bewaren. Later, als de moeilijkheden onoverkomelijk lijken, zal ik ze tevoorschijn halen en de zachtheid ervan koesteren.

‘Kom.’ Ik sla voorzichtig een arm om hem heen, leg mijn hoofd op zijn schouder en zeg: ‘Jehen,’ wij gaan.

We stappen in de jeep op weg naar ons knopen.